

GRZEGORZ WANATKO* – ZIELONA GÓRA

STARANIA ZIELONOGÓRSKICH GREKOKATOLIKÓW O WŁASNĄ ŚWIĄTYNIĘ

Streszczenie

Wskutek powojennych przesiedleń, głównie w ramach akcji „Wisła” w 1947 roku, na terenie Ziemi Lubuskiej znalazła się liczna grupa mniejszości ukraińskiej w tym grekokatolików. Do 1956 roku byli oni pozbawieni możliwości praktyk religijnych w swoim obrządku. Wydarzenia w Polsce z 1956 roku umożliwiły erygowanie parafii i odprawianie nabożeństw grekokatolickich, które odbywały się w kościołach łacińskich. W Zielonej Górze stan ten trwał kilka dekad, gdyż wspólnota grekokatolicka nie posiadała własnej świątyni. Pierwsze, nieudane próby uzyskania własnej świątyni grekokatolicy podjęli w latach 80. XX w. Starania te kontynuowano w latach 90. XX w. Zielonogórszczy grekokatolicy zdecydowali się podjąć trudu własnej świątyni na drodze adaptacji budynku. Realizacja tego przedsięwzięcia trwała niemal 20 lat. Próby uzyskania obiektu parafia podejmowała wspólnie z miejscowym Zarządem Zielonogórskiego Koła Związku Ukraińców w Polsce, gdyż uzyskany lokal miałby zabezpieczać potrzeby religijne i kulturalne mniejszości ukraińskiej. Rozmowy prowadzone były z Urzędem Wojewódzkim i Urzędem Miejskim. Większość proponowanych obiektów była nie do przyjęcia, czego powodem był zły stan budynków, bądź ich umiejscowienie. Na początku XXI wieku miasto zaproponowało grekokatolikom budynek dawnej winiarni Briegera. Parafianie zaakceptowali propozycję, mimo, że obiekt wymagał gruntownego remontu i przebudowy. Pierwsze prace remontowe rozpoczęto w 2003, a trwały do 2008 roku. Ich zwieńczeniem była uroczysta konsekracja Cerkwi przy ul. Boduena, która odbyła się 11.10.2008 roku. Tym samym proces starań uległ zakończeniu, a życiem parafii zawładnął trud zagospodarowania nowego Domu Bożego.

Słowa kluczowe: grekokatolicy; Zielona Góra; cerkiew; parafia pw. Opieki Matki Boskiej

* Grzegorz Wanatko – mgr historii; kustosz w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze;
e-mail: hryc1@poczta.onet.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7546-6599>

Zielona Góra stanowi konglomerat różnych wyznań, które zgodnie żyją obok siebie. Na religijnej mapie miasta dominują wierni wyznania rzymskokatolickiego, ale oprócz nich reprezentowani są także członkowie innych Kościołów, w tym greckokatolickiego. W Zielonej Górze i okolicy pojawili się oni po drugiej wojnie światowej, głównie wskutek przymusowych przesiedleń w ramach akcji „Wisła” w 1947 roku¹. Była to ludność pochodzenia przeważnie ukraińskiego, wśród której dominowali przesiedleńcy z Łemkowszczyzny. W samym powiecie zielonogórskim osiedlono około 500 osób. W tych okolicznościach zrodziła się na tym terenie wspólnota grekokatolicka. Do 1956 roku ludność ta była pozbawiona jakichkolwiek możliwości praktyk religijnych w swoim rodzimym obrządku. Przyczyniła się do tego likwidacja struktur Kościoła grekokatolickiego w Polsce po drugiej wojnie światowej. Dopiero wydarzenia polityczne zachodzące w Polsce podczas tzw. odwilży październikowej umożliwiły erygowanie parafii grekokatolickich.

Początki zielonogórskiej parafii grekokatolickiej sięgają jesieni 1956 roku – gdy ks. Michał Paślawski² odprawił pierwsze nabożeństwo w kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej³. W tej świątyni wierni grekokatolicy spotykali się nieregularnie (najczęściej raz w miesiącu), gdyż nie posiadali żadnych własnych budynków kościelnych. Stan ten trwał niemal przez kolejne 50 lat. Przez ten czas grekokatolicy w celu sprawowania liturgii korzystali z gościnności rzymskokatolickich świątyń czy przykościelnych kaplic⁴. Dopiero w 1977 roku wspólnota otrzymała stałego proboszcza w osobie ks. Andrzeja Rożaka⁵, który

¹ Akcja „Wisła” – wojskowa operacja wysiedlenia ludności ukraińskiej z terenów Polski południowo-wschodniej na Ziemię Zachodnie i Północne przeprowadzona w 1947 roku. Akcja deportacyjna objęła około 150 tys. osób. O akcji „Wisła” jest obszerna literatura, zob. przykładowo: A. Chojnowska, *Operacja „Wisła”*, „Zeszyty Historyczne”, (1992) nr 102; E. Misilo, *Akcja Wisła 1947. Dokumenty i materiały*, Warszawa 2013; J. Pisuliński, *Akcja Specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017. Szacuje się, że wskutek tych przymusowych przesiedleń na Środkowym Nadodrzu zamieszkało około 10-13 tys. ludności pochodzenia ukraińskiego. Por. H. Dominiczak, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra, 1975, s. 96; S. Dudra, *Łemkowie na Środkowym Nadodrzu (1947-1956)*, „Studia Zachodnie”, (1999) nr 4, s. 198; M. Pecuch (red.), *Akcja „Wisła” i jej skutki w Lubuskiem*, w: *Akcja „Wisła”*, Gorzów Wielkopolski 2007, s. 21.

² Szerzej o postaci M. Paślawskiego zob. G. Urbanek, G. Wanatko, *Posługa kapłańska ks. Michała Paślawskiego w Bledzewie (1949-1956)*, w: *Ziemia Międzyrzecka w przeszłości. Piętnaście lat serii historycznej „Ziemia Międzyrzecka w przeszłości” (2003-2017)*, t. 15, red. A. Indycka-Grabarczyk, M. Tureczek, Międzyrzecz 2017, s. 71-79.

³ O Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej pw. Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze zob.: J. Hojniak, *Jubileusz 50-lecia Parafii Grekokatolickiej w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2006; J. Hojniak, *50-lecie parafii grekokatolickiej w Zielonej Górze*, „Studia Zielonogórskie”, (2007) nr 13, s. 115-126; G. Wanatko, *Spoleczność grekokatolicka w Zielonej Górze*, w: *Kultura i społeczeństwo na Środkowym Nadodrzu w XIX i XX wieku*, red. P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2008, s. 244-252.

⁴ Zielonogórcy grekokatolicy do 1968 roku odprawiali swoje nabożeństwa w kościele pw. Matki Bożej Częstochowskiej, a następnie w latach 1968-2007 korzystali z kościoła pw. św. Jadwigi.

⁵ Ks. Andrzej Rożak, ur. 28.05.1908 w Małnowskiej Woli (pow. Mościska) w woj. lwowskim. Absolwent Wyższego Seminarium Duchowego w Przemyślu. Przed wojną administrator parafii

rozpoczął systematyczne duszpasterstwo. Nabożeństwa w katedrze początkowo odprawiano w nawie głównej, a następnie w Kaplicy Ogrójcowej⁶. Trwało to niemal 40 lat do czasu, gdy udało im się konsekrować własną świątynię.

Pierwsze próby uzyskania własnego miejsca kultu grekokatolicy podjęli w latach 80. XX wieku. Według ks. Juliana Hojniaka⁷, który rozpoczął pracę w parafii w 1984 roku, wówczas w kaplicy były jeszcze wolne miejsca. Kilka lat później wskutek aktywnego duszpasterstwa do grekokatolickiej wspólnoty powrócili wierni, którzy wcześniej nie praktykowali w zielonogórskiej parafii. Wkrótce, mimo dwóch niedzielnych liturgii, wierni przestali się mieścić w kaplicy. Wśród parafian coraz częściej mówiono o potrzebie budowy własnej świątyni. Niestety, realia lat 80. nie sprzyjały procesowi budowy Domu Bożego. Kolejne lata przyniosły Kościołowi grekokatolickiemu w Polsce nowe możliwości, m. in. uzyskanie osobowości prawnej. Był to skutek zmian politycznych zachodzących w kraju. Stając się jednostką administracyjną, wspólnota zyskała możliwość budowania cerkwi. W latach 90. XX wieku odrodziły się struktury Kościoła grekokatolickiego w Polsce. 31 maja 1996 roku powołano metropolię przemysko-warszawską, która obejmowała archidiecezję przemysko-warszawską oraz diecezję wrocławsko-gdańską. Ordynariuszem diecezji wrocławsko-gdańskiej mianowany został bp Teodor Majkowicz, a po jego śmierci w 1999 roku funkcję wikariusza sprawował ks. mitrat Piotr Kryk, do czasu gdy nowym

grekokatolickich Majdan Sieniawski i Mołodycz w dekanacie sieniawskim. Od 1948 roku zamieszkiwał w okolicach Opola, gdzie służył w parafiach rzymskokatolickich. Aresztowany i oskarżony o współpracę podczas wojny z oddziałami UPA został skazany w 1952 roku na karę 10 lat pozbawienia wolności. Zwolniony w 1955 roku z powodu choroby płuc. Po zwolnieniu powraca do pracy duszpasterskiej w Kościele rzymskokatolickim – kapelan w klasztorze sióstr zakonnych w Nysie (1955-1957), a następnie proboszcz parafii rzymskokatolickiej pw. Michała Archanioła (diecezja opolska) w Kotulinie. Mimo to aktywnie działa w środowisku Kościoła grekokatolickiego, współpracując w tym zakresie z ks. Mikołajem Deńko i ks. Stefanem Dziubiną. Po zakończeniu posługi kapłańskiej w Kotulinie w 1977 roku przenosi się do Zielonej Góry, gdzie obejmuje obowiązki duszpasterza obrządku grekokatolickiego na terenie woj. zielonogórskiego. Stanowisko proboszcza zielonogórskiej parafii piastował do 1989 roku, gdy odszedł na własną prośbę z uwagi na podeszły wiek i stan zdrowia. Zmarł w 1994 roku, pochowany w Przemyśle.

⁶ T. Dzwonkowski, *Parafia pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze. Zarys dziejów*. Zielona Góra 1994, s. 94.

⁷ Ks. Julian Hojniak, ur. 14.02.1958 w Nowogrodzcu. Absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wyświęcony w 1984 roku. W tym samym roku rozpoczął posługę kapłańską w grekokatolickim wikariacie południowym, jako wikariusz parafii w Zielonej Górze. W latach 1984-1986 służył także jako wikariusz w parafiach w Głogowie, Szprotawie i Przemkowie. W latach 1986-1989 proboszcz parafii w Głogowie i Przemkowie. Od 1989 roku proboszcz parafii w Zielonej Górze, Pożrzadle (do 1994 roku) i Szprotawie (do 2004 roku). Inicjator pozyskania własnych obiektów sakralnych w Szprotawie i Zielonej Górze oraz erygowania parafii grekokatolickiej w Nowogrodzie Bobrzańskim, gdzie od 1990 roku pełni obowiązki proboszcza. Aktywny uczestnik struktur Kościoła grekokatolickiego w diecezji wrocławsko-gdańskiej. W 2005 roku uzyskał tytuł mitrata. Obecnie piastuje funkcję Wikariusza Generalnego (synkela), członek Kolegium Konsultorów, Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, Diecezjalnej Rady ds. Ekonomicznych.

biskupem został Włodzimierz Juszcak⁸. Parafia zielonogórska weszła w skład tejże diecezji, stając się siedzibą dekanatu zielonogórskiego⁹. Odrodzenie struktur Kościoła grekokatolickiego spowodowało dynamiczny rozwój życia parafialnego. Wyrazem tego procesu była chęć posiadania własnego obiektu, w którym wierni mogliby kultywować swój obrządek. Pionierami w tym zakresie w ówczesnym województwie zielonogórskim byli grekokatolicy zgromadzeni w Szprotawie, gdzie miejscowa wspólnota pod kierunkiem ks. proboszcza J. Hojniaka zaadaptowała na cele sakralne budynek opuszczony przez armię radziecką. Zielonogórscy grekokatolicy zdecydowali się pójść przetartym już szlakiem. Proboszcz tutejszej parafii przeprowadził wśród wiernych ankietę dotyczącą potrzeby posiadania własnej świątyni. Ankietowani mieli się wypowiedzieć, czy w ogóle angażować się w trud pozyskania jakiegoś obiektu, czy budować cerkiew od podstaw, czy może wybrać wariant z adaptacją budynku i przebudować go dla celów sakralnych. Wynik badania był jednoznaczny. Parafianie opowiedzieli się za stworzeniem świątyni na drodze adaptacji.

Na początku lat 90. ubiegłego wieku parafia pw. Opieki Matki Bożej oficjalnie zaczęła starać się o pozwolenie na budowę lub adaptację budynku wskazanego przez ówczesne władze, co wcześniej uniemożliwiał jej brak osobowości prawnej. W archiwum wspólnoty znajduje się korespondencja z władzami samorządowymi świadcząca o staraniach pozyskania obiektu na cele religijne. Początkowo odpowiedzi były odmowne, a podstawą takiej decyzji był wspomniany brak osobowości prawnej parafii. Rozmowy w tej kwestii prowadzone były zarówno z Urzędem Wojewódzkim, jak i Urzędem Miejskim. Większość proponowanych na cerkiew obiektów z punktu widzenia parafii była nie do przyjęcia, czego powodem był bardzo zły stan budynków bądź ich położenie na obrzeżach miasta. Czynniki te sprawiły, że pozyskanie odpowiedniego terenu czy obiektu ciągnęło się latami¹⁰.

Ksiądz J. Hojniak, który w 1984 roku rozpoczął pracę duszpasterską, podjął starania, które zaradziłyby problemowi ograniczonego miejsca w kaplicy. Pierwsze próby jego rozwiązania miały dotyczyć miały przebudowy wnętrza Kaplicy Ogrójcowej w Konkatedrze pw. św. Jadwigi. W zamyśle proboszcza parafii grekokatolickiej dobudowanie balkonu w kaplicy mogło tymczasowo rozwiązać kwestię zabezpieczenia miejsc dla wiernych. Na spotkaniu z biskupem diecezjalnym Józefem Michalikiem ksiądz J. Hojniak przedstawił swój plan. Niestety, decyzja Kurii Gorzowskiej w tej kwestii była odmowna¹¹.

⁸ Szerzej o Kościele grekokatolickim na Ziemi Lubuskiej zob. S. Dudra, S. Woźniak, *Kościół grekokatolicki na Ziemi Lubuskiej*, w: *Kościół, polityka, historia. Ze studiów nad problemami mniejszości wyznaniowych w Polsce w XX i XXI wieku*, red. S. Dudra, O. Kiec, Warszawa 2009, s. 51-69.

⁹ *Historia UKGK w XX w.*, http://www.cerkiew.net.pl/index.php?glowna=_XX&cerkiew=cerkiew (dostęp: 20.04.2017).

¹⁰ Hojniak, *50-lecie parafii*, s. 120.

¹¹ Archiwum Parafii Grekokatolickiej w Zielonej Górze, (dalej: APGZG), Pismo Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. do ks. dziekana Juliana Hojniaka z dnia 21.12.1992 r.

Swoimi spostrzeżeniami grekokatolicki proboszcz dzielił się z gospodarzem konkatedry – Włodzimierzem Lange. Ksiądz kanonik doskonale zdawał sobie sprawę z trudności grekokatolików, o problemie braku miejsc informował przedstawicieli Kurii Gorzowskiej. Sugerował, że korzystniej byłoby wspomóc wspólnotę, występując do władz miasta o przydzielenie oddzielnego budynku dla sprawowania obrzędów świętych. Podyktowane to było wysoką frekwencją na nabożeństwach grekokatolików, którzy nie mieścili się w kaplicy i zmuszeni byli uczestniczyć w Mszy Św., stojąc na zewnątrz¹². Ks. W. Lange sugerował ks. J. Hojniakowi, aby zamiast przebudowy wnętrza kaplicy, przemyśleć ideę zdobycia własnego obiektu. Podczas spotkań duchowni ustalili trzy lokalizacje, które mogłyby posłużyć grekokatolikom jako świątynia. Były to:

1. Dawna kaplica cmentarna na terenie nieistniejącego już cmentarza w parku Tysiąclecia w okolicy Szpitala przy ul. Zyty. (Wówczas w tym budynku, będącym własnością miasta, odbywały się dyskoteki).

2. Budynek przy ul. Sienkiewicza (dawny Zakład Usług Radiowo Telewizyjny – ZURiT, wówczas siedzibę miała tam hurtownia. Obiekt budził zainteresowanie z uwagi na dużą salę, którą można by wykorzystać na pomieszczenie sakralne).

3. Barak – kaplica przy kościele pw. Podwyższenia Krzyża, znajdujący się przy ulicy Aliny¹³.

W pierwszej połowie lat 90. ubiegłego wieku Parafia Bizantyjsko-Ukraińska i Związek Ukraińców w Zielonej Górze zwróciły się do Wojewody Zielonogórskiego z prośbą o przydzielenie nieodpłatnie lokalu nadającego się na cele sakralne i działalność kulturalno-oświatową, jako uzasadnienie podając, że

w Zielonej Górze i okolicy zamieszkuje około 300 rodzin pochodzenia ukraińskiego. Po ostatnich korzystnych zmianach w stosunku do mniejszości narodowych, potrzeby naszej społeczności wymagają odpowiednich warunków do normalnego funkcjonowania. Do tej pory korzystaliśmy z małej kaplicy przy kościele św. Jadwigi i z wynajmowanych pomieszczeń na terenie miasta – ostatnio piwnica przy ul. Chrobrego 12. Zarówno kaplica, jak i piwnica przeznaczona na działalność kulturalno-oświatową nie zaspakajają naszych minimalnych potrzeb. Kaplica przy św. Jadwidze może jednorazowo pomieścić 70 osób, uczestniczących systematycznie w nabożeństwie jest średnio ponad 150 osób. Z chwilą podniesienia kościoła św. Jadwigi do godności Konkatedry ograniczone zostały możliwości swobodnego korzystania ze świątyni. Natomiast zagrzybiona piwnica o małej powierzchni znajdująca się w budynku mieszalnym, w której prowadzenie jakichkolwiek zajęć w godzinach wieczornych przeszkadza lokatorom, zupełnie nie odpowiada elementarnym wymogom lokalu przeznaczonego na działalność kulturalną. W tej sprawie kilkakrotnie zwracaliśmy się do władz administracyjnych Zielonej Góry. Nasze prośby do chwili obecnej nie zostały pozytywnie rozpatrzone. W związku

¹² APGZG, Pismo W. Lange proboszcz z parafii pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze do Prześwietlonej Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. z dnia 15.12.1992 r.

¹³ Tamże.

z powyższym ponownie zwracamy się z prośbą o nieodpłatne przyznanie lokalu dla parafii i związku. Korzystnym byłoby przyznanie jednego budynku, który zaspokajałby potrzeby parafii i związku, gdyż zarówno parafianie, jak i członkowie związku należą do tej samej społeczności¹⁴.

Próby uzyskania stosownego obiektu parafia podejmowała wspólnie z miejscowym Zarządem Zielonogórskiego Koła Związku Ukraińców w Polsce (ZUwP), gdyż uzyskany ewentualnie lokal miałby zabezpieczać tak potrzeby religijne, jak i kulturalne tutejszej mniejszości ukraińskiej. W tym celu kontynuowano rozmowy z Wydziałem Gospodarki Miejskiej Urzędu Miasta. Niestety, na początku lat 90. wszystkie próby kończyły się niepowodzeniem. Jednocześnie Zarząd Miejski informował, że dysponuje wolnymi lokalami, które można by ewentualnie zaadaptować na potrzeby mniejszości ukraińskiej. Urząd zaproponował kilka niewielkich pomieszczeń:

1. Kupiecka nr 2 (piwnica 130 m²),
2. Chrobrego 39-41 (piwnica 212 m²),
3. Wandy 51 (I piętro 150 m²),
4. Chopina 9 (piwnica – 129 m²)¹⁵.

Powyższe lokale miałyby zostać udostępnione wspólnocie greckokatolickiej w formie najmu. Przedstawiciele Parafii Greckokatolickiej, jak również Zarządu Koła ZUwP mogli oglądać wskazane lokale w uzgodnionym terminie. Urząd Miejski informował także, że w przypadku podjęcia pozytywnej decyzji o wynajmie któregoś z pomieszczeń należy zwrócić się do Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w celu ustalenia warunków najmu, jak i zawarcia stosownej umowy¹⁶. Propozycja udostępnienia wyżej wymienionych lokali nie znalazła akceptacji strony greckokatolickiej. Powodem tego była niewielka kubatura pomieszczeń, ich zły stan techniczny, jak i również ich umiejscowienie w piwnicy.

Pierwsze, choć nieudane, próby pozyskania własnej świątyni nie zniechęciły parafian do dalszych działań. Grekokatolicy odnaleźli wsparcie w osobie Wojewody Zielonogórskiego, Mariana Eckerta. W korespondencji z władzami Zielonej Góry prosił on o ponowne rozpatrzenie możliwości przyścia z pomocą wspólnocie greckokatolickiej. Poparł starania ks. J. Hojniaka zmierzające do uzyskania własnej świątyni. Jednocześnie prosił Prezydenta Zielonej Góry, Henryka Masternaka, o podobną postawę i osobiste zaangażowanie w tą sprawę:

kaplica przy konkatedrze pw. Św. Jadwigi, z której korzystają wierni grekokatolicy, ze względu na usytuowanie i niewielką kubaturę nie spełnia

¹⁴ APGZG, Pismo Związku Ukraińców w Polsce Zarząd Koła w Zielonej Górze i Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego z dnia 16.09.1994 r.

¹⁵ APGZG, Pismo Zakładu Gospodarki Komunalnej i mieszkaniowej Urzędu Miejskiego do Związku Ukraińców w Polsce Zarządu Koła w Zielonej Górze z dnia 10.10.1994 r. dotyczące przydzielenia lokalu.

¹⁶ APGZG, Pismo Urzędu Miejskiego do Związku Ukraińców w Polsce Zarządu Koła w Zielonej Górze i Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze z dnia 13.10.1994 r.

podstawowych wymogów kultu religijnego. Uważam, że jedyna parafia tegoż obrządku na terenie Zielonej Góry, jak i społeczność grekokatolicka, która stanowi swoistą diasporę na naszym terenie zasługują na szczególną opiekę i pomoc¹⁷.

Wstawiennictwo wojewody nie na wiele się zdało. Według Urzędu Miejskiego w owym czasie na terenie miasta nie było obiektu komunalnego, który nadawałby się na cerkiew. Jednocześnie informowano wojewodę i parafię, że będzie miał na uwadze potrzeby wiernych obrządku bizantyjskiego i z chwilą pozyskania odpowiedniego obiektu powróci do tematu¹⁸. Z pisma wynika również, że Urząd Miejski złożył parafii propozycję zakupu działki budowlanej położonej bezpośrednio w sąsiedztwie plebanii przy ulicy Sowińskiego. Oferta jednak nie została przyjęta¹⁹. Miesiąc później zaproponowano inny lokal, który mógłby być wykorzystany przez grekokatolików. Zgodnie z decyzją Komisji Nadzoru ds. Lokali Użytkowych z dnia 29 marca 1995 roku wskazano wolnostojący budynek przy ulicy Dworcowej 21. Obiekt ten o powierzchni 499 m² był wyposażony w instalację elektryczną, wodną oraz kanalizacyjną²⁰. Po wizji lokalnej i konsultacjach ze specjalistami parafianie wyrazili zainteresowanie tą propozycją. Zarówno umiejscowienie, jak i kubatura pozwalały mieć nadzieję na jego odpowiednie wykorzystanie. Nie bez znaczenia była możliwość zagospodarowania otaczającej przestrzeni. Parafia chciała nabyć na własność również przyległy do obiektu plac. Dawało to realne możliwości przeprowadzenia kapitalnego remontu oraz adaptacji budynku na cele sakralne²¹. Niestety, nie doszło do zawarcia umowy. Na formę zakupu na własność nie wyraziło zgody Biuro Obrotu Nieruchomości Urzędu Miejskiego, które dopuszczało jedynie udostępnienie obiektu w ramach przedmiotowego użyczenia²². Wobec tego parafia zrezygnowała z realizacji przedsięwzięcia, równocześnie podkreślając, że wniosek o przyznanie obiektu na cele sakralne jest w dalszym ciągu aktualny²³.

Pod koniec czerwca 1995 roku zaproponowano grekokatolikom budynek w okolicach Wągmostawu umiejscowiony przy ul. Urszuli 7. W zamyśle Wydziału Gospodarki obiekt ten miał spełniać nie tylko cele sakralne, ale również kulturalne i oświatowe²⁴. Jednak według grekokatolików nie nadawał się na świątynię.

¹⁷ APGZG, Pismo Wojewody Zielonogórskiego Mariana Eckerta do Prezydenta Miasta Zielonej Góry z 24.02.1995 r.

¹⁸ APGZG, Pismo Urzędu Miejskiego do Wojewody Zielonogórskiego z dnia 03.03.1995 r.

¹⁹ Tamże.

²⁰ APGZG, Pismo Urzędu Miejskiego do ks. J. Hojniaka z dnia 07.04.1995 r.

²¹ APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Urzędu Miejskiego w Zielonej Górze Biura Obrotu Nieruchomości z dnia 28.04.1995 r.

²² APGZG, Pismo Biura Obrotu Nieruchomości Urzędu Miejskiego do Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej z dnia 09.06.1995 r.

²³ APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Zastępcy Prezydenta Miasta w Zielonej Górze z dnia 16.05.1995 r.

²⁴ APGZG, Pismo Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Urzędu Miejskiego do ks. J. Hojniaka z dnia 29.06.1995 r.

Pod koniec 1995 roku parafia grekokatolicka otrzymała z Urzędu Wojewódzkiego pismo niejako podsumowujące ostatni rok starań księdza J. Hojniaka w omawianej sprawie. Zabiegi te nie przyniosły pozytywnych rezultatów, a rozpatrywano kilka lokalizacji. Wśród nieruchomości, które zostały zaproponowane parafii, był budynek przy ulicy Wazów 3, w którym siedzibę miała firma Alma Art Bis oraz budynek przy ul. Wyspiańskiego, po dawnym klubie Relaks. Inną ofertę stanowił barak przy ul. Dr. Pieniężnego będący zapleczem Pomorskiego Banku Kredytowego. Urząd Wojewódzki podkreślał, że przyczyny niepowodzenia przedsięwzięcia parafii bizantyjsko-ukraińskiej są różnorakie, ale zawsze obiektywne. Główną przeszkodą jest zły stan techniczny kolejnych obiektów i potrzeba zainwestowania znacznych środków finansowych w celu ich adaptacji. Sumy te wynosiły nawet do 200 000 nowych złotych. Urząd zachęcał księdza proboszcza do samodzielnych poszukiwań i wskazywania ewentualnych obiektów, które mogłyby sprostać potrzebom i możliwościom parafii²⁵.

W 1996 roku powrócił temat przejścia budynku przy ul. Wyspiańskiego po klubie Relaks. Był on w posiadaniu Teatru Lubuskiego w Zielonej Górze, który podjął go Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Usługowo-Handlowemu „GALBUD” z Gorzowa Wielkopolskiego. Najemca poniósł pewne nakłady inwestycyjne na konserwację i przystosowanie obiektu do własnych potrzeb, więc parafia musiałaby zwrócić część poniesionych środków. Oszacowano je na kwotę 40 000 złotych. Jednocześnie Urząd miał nadzieję, że wskazana lokalizacja i zaproponowane warunki zadowolą wspólnotę grekokatolików. Z uwagi na konieczność podjęcia przez Wojewodę Zielonogórskiego decyzji o kierunkach finansowania Teatru Lubuskiego oraz ewentualne rozwiązanie umowy najmu z obecnym użytkownikiem obiektu poproszono księdza J. Hojniaka o pisemne wypowiedzenie się w tej sprawie²⁶. W opinii księdza proboszcza budynek przy ul. Wyspiańskiego 15 w pełni odpowiadał potrzebom parafii. Jednak projekt przejścia gmachu zakładał zwrot kosztów inwestycyjnych poczynionych przez dotychczasowego najemcę, co dla parafii byłoby znacznym obciążeniem²⁷. Niestety, do finalizacji sprawy nie doszło. Wojewoda poinformował wspólnotę, że nie ma możliwości prawnych pozbawienia Lubuskiego Teatru jego własności. Ponadto Teatr przewidywał wykorzystanie wskazanego budynku na działania statutowe. Urząd Wojewódzki sugerował, aby parafia wznowiła rozmowy z Urzędem Miasta oraz podjęła próby pozyskania innego obiektu²⁸. Ksiądz J. Hojniak zgodnie z sugestią wojewody podjął działania zmierzające do próby uzyskania zabudowań po byłym PGR Nowy Kisielin przy ul. Dr. Pieniężnego. Prośba była podyktowana „trudnościami, z jakimi borykali się od lat miejscowi grekokatolicy niemający do dyspozycji własnego budynku kościelnego, gdzie wierni mogliby

²⁵ APGZG, Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze do ks. J. Hojniaka z dnia 12.11.1995 r.

²⁶ APGZG, Pismo Urzędu Wojewódzkiego do ks. J. Hojniaka z dnia 14.03.1996 r.

²⁷ APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego w Zielonej Górze z dnia 25.03.1996 r.

²⁸ APGZG, Pismo Urzędu Wojewódzkiego do ks. J. Hojniaka z dnia 16.09.1996 r.

sprawować czynności sakralne”²⁹. Również Urząd Wojewódzki w imieniu parafii grekokatolickiej wystosował do Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa Oddziału Zamiejscowego w Zielonej Górze zapytanie o możliwość przejęcia tego obiektu. Pomimo wstawiennictwa Urzędu Wojewódzkiego starania te zakończyły się niepowodzeniem. Na przeszkodzie stanęły formalności prawne. Odpowiedź Agencji była negatywna. Argumentowano, że działka, na której zlokalizowane są baraki byłego PGR Nowy Kisielin, nie wchodzi do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa. Według zapisów w operacie ewidencji gruntów miasta działka ta stanowiła własność Gminy Zielona Góra o statucie miejskim. W związku z tym Agencja nie posiadała stosownych kompetencji w tej przedmiotowej sprawie³⁰.

W latach 90. XX wieku wszystkie starania o pomieszczenia na działalność sakralną, kulturalną, oświatową i charytatywną nie przyniosły konkretnych rezultatów. Grekokatolicy byli wdzięczni Wojewodzie i jego pracownikom za zainteresowanie sprawą i dotychczasową pomoc: „w ostatnim czasie wiązaliśmy sporo nadziei z lokalem przy ul. Dworcowej, jednak pismo z dnia 16.09.1996 rozwiało te nadzieje. W międzyczasie parafia świętowała jubileusz 400-lecia Unii Brzeskiej. Obchody tego wydarzenia uświadomiły, jak bardzo brakuje własnego obiektu, który mógłby stanowić bazę na organizowanie różnych uroczystości”. Bezpośrednio po tym grekokatolicy otrzymali sygnał, że Wiceprezydent Miasta Zielona Góra, Mieczysław Łapanowski, wyraził chęć spotkania 30 października 1996 roku i rozmowy na temat ewentualnego budynku dla parafii. Wiceprezydent, wiedząc o fiasku rozmów dotyczących pozyskania budynku po dawnym klubie Relaks, zaproponował udział w negocjacjach z dyrekcją Lubuskiego Teatru, jak również konkretne propozycje finansowe na rzecz instytucji, które mogłyby skłonić jej dyrekcję do zaprzestania użytkowania wspomnianego obiektu. Bezpośrednio po wizycie u Wiceprezydenta M. Łapanowskiego ksiądz J. Hojniak spotkał się z wicewojewodą Janem Suchowackim omawiając z nim dotychczasowe starania³¹, które następnie zostały przerwane na kilka lat.

Pod koniec 1999 roku parafia grekokatolicka ponowiła próby pozyskania budynku z przeznaczeniem na świątynię. W piśmie do Prezydenta Miasta Zygmunta Listowskiego zwróciła się z prośbą o wskazanie lokalizacji dla budynku sakralnego przeznaczonego na działalność religijna, charytatywną, pedagogiczno-wychowawczą i kulturalną:

pragniemy nadmienić, że już w przeszłości wielokrotnie zwracaliśmy się z prośbą do władz Miasta Zielonej Góry i władz wojewódzkich o przyznanie nam budynku (...). Niestety nasze dotychczasowe starania nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Nasza parafia w chwili obecnej korzysta z kaplicy

²⁹ APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa Oddział Terenowy w Zielonej Górze z dnia 16.10.1996 r.

³⁰ APGZG, Pismo Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa do Urzędu Wicewojewody Zielonogórskiego z dnia 14.11.1996 r.

³¹ APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego w Zielonej Górze z dnia 04.11.1996 r.

w Konkatedrze św. Jadwigi w Zielonej Górze. Jest to pomieszczenie zbyt małe dla pełnej działalności naszej Parafii. Ponadto kościół św. Jadwigi będący Konkatedrą, wymaga kompleksowego wykorzystania całego budynku³².

Na początku XXI wieku miasto zaproponowało grekokatolikom budynek przedwojennej winiarni Briegera przy obecnej ul. Boduena. Parafianie zdecydowali się zaakceptować propozycję, mimo że obiekt wymagał gruntownego remontu i przebudowy. Rozmowy dotyczące przekazania dawnej wytwórni prowadzone były z Prezydentem Zielonej Góry, Zygmuntem Listowskim. Działania nabrały tempa, gdy prezydentem miasta została Bożena Ronowicz. Na jednej z pierwszych sesji po jej zaprzysiężeniu sprawa przekazania budynku została ostatecznie sfinalizowała. Oprócz tego grekokatolicy uzyskali 855-metrową działkę. Stosowna uchwała Rady Miasta zapadła 28 stycznia 2003 roku. Zgodnie z nią Parafia Grekokatolicka Bizantyjsko-Ukraińska pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze nabyła wspomnianą działkę z przeznaczeniem na rozbudowę i przystosowanie na obiekt sakralny. Uchwała przewidywała także zgodę na wzniesienie obiektu mieszkalnego³³. Pierwsze prace remontowe przy adaptacji starej winiarni rozpoczęto w 2003 roku, a trwały do 2008 roku³⁴. Zwieńczeniem była uroczysta konsekracja cerkwi przy ul. Boduena, która odbyła się 11 października 2008 roku³⁵. Od momentu przeprowadzenia ankiety wśród parafian na temat budowy własnej cerkwi do realizacji przedsięwzięcia minęło niemal 20 lat. Tyle bowiem trwały starania grekokatolików w Zielonej Górze o własną świątynię.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Parafii Grekokatolickiej w Zielonej Górze:

- Pismo Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. do ks. dziekana Juliana Hojniaka z dnia 21.12.1992 r.
- Pismo W. Lange proboszcz z parafii pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze do Prześwietnej Kurii Biskupiej w Gorzowie Wlkp. z dnia 15.12.1992 r.
- Pismo Urzędu Miejskiego do Związku Ukraińców w Polsce Zarządu Koła w Zielonej Górze i Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze z dnia 13.10.1994 r.
- Pismo Zakładu Gospodarki Komunalnej i mieszkaniowej Urzędu Miejskiego do Związku Ukraińców w Polsce Zarządu Koła w Zielonej Górze z dnia 10.10.1994 r. dotyczące przydzielenia lokalu.

³² APGZG, Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Prezydenta Miasta Zielonej Góry z dnia 29.10.1999 r.

³³ Uchwała nr IV/21/03 Rady Miasta Zielona Góra, z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie sprzedaży Parafii Grekokatolickiej Bizantyjsko-Ukraińskiej pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze nieruchomości zabudowanej stanowiącej własność miasta Zielona Góra.

³⁴ Tamże, „Книга праці парафіян при будові – адаптації церкви в Зеленій Горі 2003”.

³⁵ O budowie cerkwi grekokatolickiej w Zielonej Górze zob. G. Wanatko, *Cerkiew grekokatolicka w Zielonej Górze. Nowy obiekt w przestrzeni miast*, Zielona Góra 2017, w: *Zielona Góra przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*. Część 1, red. B Burda i in., Zielona Góra 2017, s. 149-163.

- Pismo Związku Ukraińców w Polsce Zarząd Koła w Zielonej Górze i Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego z dnia 16.09.1994 r.
- Pismo Biura Obrotu Nieruchomości Urzędu Miejskiego do Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej z dnia 09.06.1995 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Urzędu Miejskiego w Zielonej Górze Biura Obrotu Nieruchomości z dnia 28.04.1995 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Zastępcy Prezydenta Miasta w Zielonej Górze z dnia 16.05.1995 r.
- Pismo Urzędu Miejskiego do ks. J. Hojniaka z dnia 07.04.1995 r.
- Pismo Urzędu Miejskiego do Wojewody Zielonogórskiego z dnia 03.03.1995 r.
- Pismo Urzędu Wojewódzkiego w Zielonej Górze do ks. J. Hojniaka z dnia 12.11.1995 r.
- Pismo Wojewody Zielonogórskiego Mariana Eckerta do Prezydenta Miasta Zielonej Góry z 24.02.1995 r.
- Pismo Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej Urzędu Miejskiego do ks. J. Hojniaka z dnia 29.06.1995 r.
- Pismo Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa do Urzędu Wicewojewody Zielonogórskiego z dnia 14.11.1996 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa Oddział Terenowy w Zielonej Górze z dnia 16.10.1996 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Prezydenta Miasta Zielonej Góry z dnia 29.10.1999 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego w Zielonej Górze z dnia 25.03.1996 r.
- Pismo Parafii Bizantyjsko-Ukraińskiej w Zielonej Górze do Wojewody Zielonogórskiego w Zielonej Górze z dnia 04.11.1996 r.
- Pismo Urzędu Wojewódzkiego do ks. J. Hojniaka z dnia 14.03.1996 r.
- Pismo Urzędu Wojewódzkiego do ks. J. Hojniaka z dnia 16.09.1996 r.
- Uchwała nr IV/21/03 Rady Miasta Zielona Góra, z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie sprzedaży Parafii Grekokatolickiej Bizantyjsko-Ukraińskiej pod wezwaniem Opieki Matki Bożej w Zielonej Górze nieruchomości zabudowanej stanowiącej własność miasta Zielona Góra.

Opracowania

- Chojnowska Aldona, *Operacja „Wisła”*, „Zeszyty Historyczne”, 102 (1992) s. 3-102.
- Dominiczak Henryk, *Proces zasiedlania województwa zielonogórskiego w latach 1945-1950*, Zielona Góra 1975.
- Dudra Stefan, *Łemkowie na Środkowym Nadodrzu (1947-1956)*, „Studia Zachodnie”, (1999) nr 4, s. 197-216.
- Dudra Stefan, Woźniak Sylwester, *Kościół grekokatolicki na Ziemi Lubuskiej*, w: *Kościół, polityka, historia. Ze studiów nad problemami mniejszości wyznaniowych w Polsce w XX i XXI wieku*, red. S. Dudra, O. Kiec, Warszawa 2009, s. 51-69.
- Dzwonkowski Tadeusz, *Parafia pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze. Zarys dziejów*. Zielona Góra 1994.
- Hojniak Julian, *Jubileusz 50-lecia Parafii Grekokatolickiej w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2006.
- Hojniak Julian, *50-lecie parafii grekokatolickiej w Zielonej Górze*, „Studia Zielonogórskie”, (2007) nr 13.
- Misiło Eugeniusz, *Akcja Wisła 1947. Dokumenty i materiały*, Warszawa 2013.

- Pecuch Mirosław (red.), *Akcja „Wisła” i jej skutki w Lubuskim*, w: *Akcja „Wisła”*, Gorzów Wielkopolski 2007.
- Pisuliński Jan, *Akcja Specjalna „Wisła”*, Rzeszów 2017.
- Urbanek Grzegorz, Wanatko Grzegorz, *Posługa kapłańska ks. Michała Pasławskiego w Bledzewie (1949-1956)*, w: *Ziemia Międzyrzecka w przeszłości. Piętnaście lat serii historycznej „Ziemia Międzyrzecka w przeszłości” (2003-2017)*, t. 15, red. A. Indycka-Grabarczyk, M. Tureczek, Międzyrzecz 2017, s. 71-79.
- Wanatko Grzegorz, *Spoleczność greckokatolicka w Zielonej Górze*, w: *Kultura i społeczeństwo na Środkowym Nadodrzu w XIX i XX wieku*, red. P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra 2008.
- Wanatko Grzegorz, *Cerkiew greckokatolicka w Zielonej Górze. Nowy obiekt w przestrzeni miast*, Zielona Góra 2017, w: *Zielona Góra przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Część 1*, red. B. Burda i in., Zielona Góra 2017, s. 149-163.

Netografia

Historia UKGK w XX w., http://www.cerkiew.net.pl/index.php?glowna=_XX&cerkiew=cerkiew (dostęp: 20.04.2017).

THE EFFORTS OF THE GREEK CATHOLICS FROM ZIELONA GÓRA TO FIND THEIR OWN CHURCH

Summary

Due to post-war deportations, mainly the Operation Vistula in 1947, a considerable group of the Ukrainian minority, including the Greek Catholics came to the Lubusz district. They were deprived of the possibility to conduct the religious practices in their rite until 1956. The events which occurred in Poland in 1956 enabled them to erect a parish and to celebrate their Greek Catholic services in Latin churches. In Zielona Góra that situation persisted for several decades, as the Greek Catholic community did not possess their own church. The first unsuccessful attempts to acquire a church were made in the 1980s and were continued in the 1990s. And then the Greek Catholics from Zielona Góra decided to organize their own church by adapting an ordinary building. The implementation of this undertaking lasted over 20 years. Attempts to acquire a building were made by the parish along with the local Board of the Zielona Góra Association of the Ukrainians in Poland, as the acquired building was intended for religious and cultural needs of the Ukrainian minority. The talks were held with the regional and municipal authorities. Most suggested buildings could not be accepted due to their poor condition or location. At the beginning of the 21st century, the town offered the building of the former Brieger's winery. The parishioners accepted the proposal despite the fact that it required extensive renovation and reconstruction. The first renovation works began in 2003 and lasted until 2008. The consecration of the Greek Catholic church (Boduena Street) took place on 11 October 2008. In this way, the goal was achieved and the parish concentrated on adapting the new House of God.

Key words: the Greek Catholics; Zielona Góra; a Greek Catholic church; the Care of the Virgin Mary Parish

Translated by Aneta Kiper